

הואיל וראוי לדבוק טעון ביטול. ולכך האופים מצות בפסח מבטלים מראש את כל הפירורים הנופלים והנדבקים בכלים (או"ח תס, ג).

ומהר"ם חלאה כתב שבבית [שלא כבעריבה] אינו חייב לבער בפחות מכזית מפני שהוא מאוס ומלוכלך. ולכאורה נראה לדבריו שהוא בטל ממילא. ואעפ"כ במקום העשוי להתכבד ולהתאסף – חייב לבער, הגם שמסתמא אין חשש שמא יבואו לאכלו, אפשר מפני שלא חילקו חכמים בדבר.

'... ולא הארכת לברך דברי אביי דהא במקום לישה הוא שלא במקום לישה, ולכתוב שיטת רש"י ור"י – לפי שישאל קדושים הם וגוררין ומבערין כל חמץ הנמצא אפילו כל שהוא, ואפילו אם נדבק בכותלי הבית. כתב זקני רב"ן ז"ל בחיבורו, ומה שנהגו לגרר הכותלים והכסאות שהגיע בהן חמץ קודם הפסח – מצאתי לו סמך בירושלמי' (מתוך הרא"ש).

החזו"א (קטו, יד) העיר הלא לפי הר"ף לכאורה חייבים לבער מן הדין כשלא עשוי לחזק אף פחות מכזית [וגם לאחר הביטול, חייבים לבער מתקנת חכמים]. וצידד שמא נהגו להחמיר אף בעשוי לחיזוק.

ואולם לפי מה שכתב מהר"ם חלאה אין צורך בכך, כי אף בשאינו עשוי לחיזוק אין צריך לבער בבית מפני שהפירורים מאוסים. לא דיבר הר"ף אלא בבצק שבסדקי עריבה שהוא נקי וראוי לאכילה. ולפי זה חמץ שאין בו כזית במקום אחד [שאינו עומד להאסף עם חמץ אחר] והוא אינו נקי, אין חיוב לבערו מדינא אלא ממנהגא (וע' גם ברי"א"ו כאן בשם זקנו הר"ד). אך יש סוברים דוקא בדבוק בסדקים וכד' כנ"ל. ואולם החזו"א נקט (ע"ש בס"ק יג) שלכל הדעות דוקא בדבוק לקרקע הבית א"צ לבער מדינא, אבל בחמץ תלוש שעומד לינטל חייבים לבערו לכולי עלמא אף בפחות מכזית. עוד בדיני ביעור ובדיקת פירורים – ע' במובא לעיל ו.

הפת שעייפשה ונפסלה מלאכול לאדם והכלב יכול לאוכלה – מטמאה טומאת אוכלין. לדעת הרמב"ם (טומאת אוכלין ב, ד), מאכל שנפסל מאכילת אדם אינו מקבל טומאה מכאן ולהבא, אלא שאם נטמא ואחר כך נפסל, לא נטהר. [וכבר העירו האחרונים מהמשמעות הפשוטה של הברייתא. ויש אומרים שמודה הרמב"ם בפת, הואיל וראויה לחמץ בה עיסות אחרות, מקבלת טומאה. אך יש חולקים. ע' חזו"א קטו, ג; קובץ שעורים; אחיעזר ח"ב יא, יא; דובב מישרים ח"א קכת; שבט הלוי (ח"א קנב); אבי עזרי (ריש הלכות חמץ)]. ואין כן דעת הראב"ד (שם) ועוד ראשונים, אלא בכל אופן אינו יוצא מתורת קבלת טומאה עד שייפסל מאכילת כלב. וכן מורה פשט דברי רש"י כאן, שלא פקע ממנו תורת 'אוכל' לענין טומאה כלל. ע"ע בענין זה, במובא לעיל טו:

דף מו

כגון דאיכא פחות מכביצה אוכלין ונגעו בהאי בצק; בפסח דאיסורו חשוב – מצטרף... אם ננקוט שהאוכל מקבל טומאה אף בפחות מכביצה, לא היה צריך להזכיר ענין צירוף לכביצה כלל, אלא בפסח שאיסורו חשוב – מקבל טומאה, ובשאר ימות השנה תלוי אם מקפיד אם לא. אלא שלענין טומאת עצמו אין נפקא מינה אם נטמא אם לאו, שהרי בלאו הכי אסור משום חמץ, לכך נקט הנפקותא לענין לטמא אחרים (עפ"י תוס' שבת צא. ד"ה אי. ע' בפירוט בשיטות הראשונים בשיעור קבלת טומאת אוכלין, במובא בנבחים לא).

בשאר ימות השנה בקפידא תליא מילתא, אי מקפיד עליו חוצץ ואם רוצה בקיומו הרי הוא כעריבה. אף על פי שבבוא הפסח יקפיד על הבצק הזה לסלקו, אעפ"כ אינו חוצץ בשאר ימות השנה.

יש מי שהוכיח מכאן שדבר שאין אדם מקפיד עליו להסירו אלא לעתים רחוקות – אינו חוצץ בטבילה [כגון טבעת הנתונה בבית הרחם שאינה מסירתה אלא בשעת לידה, וכד'] (עפ"י שו"ת זכרון יוסף יו"ד ז). ויש חולקים וסוברים שאף באופן זה חוצץ כדין דבר המקפיד עליו (ע' נובי"ק יו"ד סד קלה ושו"ת חת"ס יו"ד קצב בדעתו). ואת הראיה מכאן יש לדחות שאין הנידון כאן משום 'דבר שאינו מקפיד' אלא הבצק בטל לעריבה והריהו בכלל הכלי ממש, ועדיף זה מדבר זה שאינו מקפיד עליו (עפ"י אבני נור יו"ד רנג, ז). וכ"כ הריטב"א בר"ה כו: בשם הרשב"א. ומסתבר שזה דוקא בשעשוי לחזק הכלי, לכך נחשב ככלי עצמו (כמשמעות לשון הריטב"א), אבל בשאינו עשוי לחזק, אפילו הוא פחות מכזית ובטל במיעוטו ללשון ראשונה, אינו מגוף הכלי אלא כדבר המקפיד. אך אם כן חזרת הקושיא מדוע לא יחשב כדבר המקפיד עליו בגלל הפסח, לאותן שיטות שחוצץ באופן כזה. וברוחק יש להעמיד באופן שלא יהא הבצק ראוי לאכילה בהגיע הפסח ולא יאסר, או בבצק הגילוש במי פירות ולצדדין קתני. או שמא י"ל הואיל ויכול לפגמו במקומו על ידי דבר הפוגם, א"כ אין כאן הקפדה לסלקו. אבל בפסח עצמו חוצץ מצד עצם איסורו, גם אם נאמר שיכול לפגמו, ועוד הלא צריך לסלקו משום מצות 'תשביתו'.

'לגבל ולתפלה... ארבעה מילין...' על גרמי חיוב תפילה בציבור, ופרטי דינים [גדר הדין, חיוב או מעלה; במקום טירחה והפסד ממון; זמן שתש כחו; טיול למקום שאין בו מנין עשרה; ת"ח הלומד עד מאוחר בלילה; הפסק מעיסוקו לצורך תפילה בצבור] – ע' במובא בחולין קכב ובברכות ה. וברין חיזור אחר מים לנקיון הידים לתפילה – ע' ברכות טו בסיכומים.

'אבל לאחריו אפילו מיל אינו חוזר. אמר רב אחא: ומינה, מיל הוא דאינו חוזר הא פחות ממיל חוזר.' יש מדייקים מכאן לשאר מקומות שנקטו לשון זו 'אפילו...'. – שבדוקא הוא (ע' חדושי הרא"ה ברכות טו; תרומת הדשן עד). ואולם אין הדבר מוסכם בין הראשונים (ע' במובא ביוסף דעת חולין מז. ובספר מגדים חדשים ברכות טו).

'רבי אליעזר אומר: לא תקרא לה שם עד שתאפה. בן בתירא אומר: תטיל בצונן.' יש מפרשים שלדעת בן בתירא אי אפשר לקרוא שם 'חלה' אלא מן העיסה, אבל אם אפה ולא קרא שם נפקע חיובו ושוב אי אפשר להפריש [כעין שאמרו (בחולין קלה). לענין ראשית הגז, לא הספיק ישראל ליתנו עד שצבעו – פטור. וכן בפאה היינו אומרים כן, לולא דרשה מיוחדת מ'תעזוב' יתירא. ע' ב"ק צד]. (עפ"י המאירי [בבאור דברי הר"ף]).

א. יש מפרשים כן בדעת מדרש ספרי זוטא. שמיעטו שם מ'ראשית עריסותיכם' הפרשה לאחר אפייה. ובאור זרוע (רכז) תמה על כך הלא קיימא לן כרבי אליעזר שאמר (להלן) הסל מצרפם. ואולם יש לומר שמדרש זה הולך בשיטת בן בתירא והוא חולק על רבי אליעזר כאמור. [עוד יש לפרש כוונת הספרי-זוטא שמצוה מן המובחר להפריש מן העיסה, אבל בדיעבד אם לא הפריש, מפריש מן האפוי] (עפ"י שבט הלוי ח"ז קעז, ג).

ב. יש מדייקים מלשון רש"י במשנה (וכן להלן מה: ד"ה אמר ליה) שהמפריש חלה לאחר אפיה, צריך להפריש פת שלמה. וכבר עוררו אחרונים על שאין נוהגים כן. וצ"ע (עפ"י שיעורי הגרשו"א).

'תטיל בצונן.' בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ג נט) נשאל אודות עיסת מצה שהניחה במקפיא והיא נגלדת לאלתר, האם מותר לאפותה בפסח או שמא היא מתחמצת שם. וכתב שאף על פי שמלשונות רש"י והרמב"ם יש לדייק שהקור הוא שמונע את החימוץ, ולפי זה היה מקום להתיר במקפיא שהוא קר מאד [ואף לפי מה שכתב המגן-אברהם שלמעשה אין לסמוך על הטלה

בצונן, שגם הצוננים השוהים מעט בבית מתחממים – כמובן אין הדבר שייך בנידוננו], אף על פי כן יש מקום לומר שרק מים צוננים שהבצק נמצא בתוכם, הם שמונעים את החימוץ ולא הקור כשלעצמו [וכתב לשמוע כן מתוך דברי הירושלמי].

ואמנם יש מקום לומר שההקפאה המיידית היא עצמה מונעת חימוץ, אך אין הדבר ברור – וכיוצא בדבר נחלקו אחרונים אודות בשר מוקפא ששהה שלשה ימים ללא מליחה, ורבים הם האוסרים [ואמנם שם יש מקום להקל משום שבשר ששהה איסורו מצד חומרת הגאונים], ולכן באיסור תורה של חמץ יש להחמיר בדבר. [ולאחר הפסח שהוא איסור דרבנן, אולי יש מקום להתיר, כיון שיש כעין שני ספקות להקל, מצד הקור ומצד הקפאון, אבל כיון שאין בזה הפסד גדול, יש להחמיר גם בזה].

וצ"ע באופן שנתן העיסה בצונן ומכניס העיסה עם המים למקפא. ומצד הסברה היה נראה שאין זה גרוע מהטלה למים צוננים גרידא, ואולי עדיף מכך. ולפי זה אם קרא שם חלה קודם האפיה ביום טוב, שכתבו הפוסקים (תנו, ב) ללטוש בצונן, נראה שעדיף ליתנה במקפא עם הצוננים מאשר להשהותם זמן רב בחוץ שאפשר שבתוך כך יתחממו, ובמוצאי יום טוב ישרפנו.

(ע"ב) 'אלא מפרישתה ומניחתה עד הערב'. משמע ששורפה בערב. [וכן משמע מדברי השלחן-ערוך (תק, ד) 'המפריש חלה ביום טוב והיא טמאה, לא יאפה אותה ולא ישרפנה... אלא מניחה עד הערב ושורפה']. ואף על פי שאין שורפים קדשים בלילה – צריך לחלק בין קדשים לתרומה וחלה. וכן יש להוכיח שמוותר לשרוף תרומה בלילה, ממה שאמרו (בפ"ב דשבת) שאין מדליקים בשמן שריפה ביום טוב – אבל בחול מדליקים, והרי הדלקה נעשית בלילה כרגיל. ואכן כבר עמדו בזה הראשונים (רמב"ן רשב"א וריטב"א ור"ן שבת כד: מהר"ם חלאוה לעיל ג). וצריך עיון (עפ"י באור הלכה תק, ד). יש להעיר שמפורש ברש"י (מח: ד"ה אמר) הלכה למעשה שאפשר לשרוף בלילה.

'לימא בטובת הנאה קמיפלגי דר' אליעזר סבר טובת הנאה ממון...' יש להקשות איזו טובת הנאה יש כאן, והלא אין לכהן המקבל מה לעשות בחלה זו, שהרי ביום טוב אסור לבערה ולהנות ממנה בתוך כך, וכישהנה עד הערב הלא היא תתחמץ ותיאסר בהנאה. יש אומרים, הואיל וביד המקבל להטילה בצונן שלא תחמיץ, יש כאן 'טובת הנאה'. ויש מפרשים שאמנם לפי האמת אין כאן טובת הנאה, אך אם נאמר שאינו עובר עליו בבל יראה (כדברי רבי יהושע) ומותר להשהותה עד לאחר הפסח ולהנות ממנה אחר כך, אם כן יש לו טובת הנאה לאחר הפסח, ואם טובת הנאה ממון נמצא זה 'דבר הגורם לממון' משום האפשרות להיות 'ממון' אחר הפסח (וכדלעיל כט) ודבר הגורם לממון כממון דמי ואסור משום בל יראה (עפ"י ברוך טעם; אחיעזר ח"ג א, ה).

'לימא בטובת הנאה קמיפלגי... לא, דכולי עלמא סברי טובת הנאה אינה ממון, והכא בהא קמיפלגי, דרבי אליעזר סבר אמרינן הואיל ואי בעי איתשיל עלה ממוניה הוא, ורבי יהושע סבר לא אמרינן הואיל'. ובן בתירא סובר טובת הנאה ממון הלכך נחשבת החלה כממונו ועובר עליה, ומאידך אין אומרים 'הואיל' ולכן אסור לו לאפותה – לפיכך אין לה עצה אלא להטיל בצונן (עפ"י ר"ן).

– מכאן הוכחה שהמפריש חלה על ידי שליח, יכול להישאל עליה, שאל"כ הלא יש עצה למנות שליח להפרשה, ושוב אינו עובר ב'בל יראה' שהרי אי אפשר לו להשאל – אלא מוכח שבכל אופן אפשר להישאל. וכבר הורה החתם-סופר (בתשובה שכ) שהשליח והמשלח, שניהם יכולים להישאל (עפ"י אחיעזר ח"ב לו, ה. וע' גם בשו"ת דובב מישרים ח"א כז).

עדיין יש לשאול הלא יכול לגדור על דעת רבים שלא יישאל על ההפרשה. ושמה יש לחדש שאין ה'הואיל' סיבה לחייב אלא סימן שאין החלה יוצאת מרשות המפריש לגמרי, ועל כן גם באופן שבפועל אין יכול להישאל עובר עליה. וצ"ב.

בגדרי 'הואיל' ובבאר שיטות הראשונים – ע' בהרחבה בשו"ת שבט הלוי ח"ו צה ובח"א קמו. וע"ע בקובץ שעורים.

'האופה מים טוב לחול – רב חסדא אמר לוקה...' מכאן הוכיחו התוס' (בביצה יב.) שמלאכה שאינה לצורך היום כלל, אסורה ביום טוב מדאורייתא, שלכן לוקה על אפייה מיום טוב לחול [ואף לרבה, לולא סברת 'הואיל' היה לוקה], ומה שאמרו 'מתוך שהותרה מלאכה לצורך הותרה גם שלא לצורך' – דוקא כשיש צורך היום קצת.

– כתב המאירי שלכן לוקה, משום שהתראת ספק שמה התראה, לכך אעפ"י שיש כאן ספק שמא לבסוף יבואו אורחים ויוברר שאפה לצורך, אם לבסוף לא באו – לוקה ואין חסרון בהתראתו. [יש סוברים שלא נחלקו החכמים בהתראת ספק בספקות שאינם תלויים במותרה, או בספקות שצד הפטור אינו שכיח כמו החיוב – שאז לדברי הכל התראה (ע' שיטמ"ק כתובות לג.)].

מבואר מדברי המאירי שאעפ"י שהיה אסור לו לאפות מאחר ואין לחוש לאורחים, אם באו אורחים פטור. ולפי זה נראה לכאורה שיש לו לחזר אחר אורחים או עניים, כדי לברר למפרע שלא חילל יו"ט [וכדין המניח מאכל על האש בשבת, שצריך הוא או אחר לסלקו כדי שלא יתבשל. ע' בראשונים שבת ד; או"ח רנד, ו]. וכבר העיר על כך בספר אבי עזרי (יו"ט א, טו. וע' במובא לעיל כט.). ואולם מסתבר אם יאכל בעצמו רק לצורך זה, נראה שלא נפטר בכך כיון שאין זה צורך אכילה.

'הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה'. לא אמרו 'הואיל ואם רצה לאכול מעט או ליתן לתינוק' – כי גם אם יאכל מעט אין הדבר מתיר את האפייה, מפני שכבר אכל את סעודתו ואכילתו זו אינה צורך אמתי אלא כדי להתיר לו את המלאכה, ולא התירו לעשות דרך הערמה כזאת.

ואם היינו מתירים לעשות כן, הלא לעולם יהא מותר לאפות ולבשל קדרה שלמה לצורך יום חול [או לשבת, כשלא הניח עירוב תבשילין] או לצורך נכרי, על ידי שיאכיל מעט לתינוק. ולא התירו כן אלא בבהמה מסוכנת, שמוותר לשחטה ולאכול ממנה כזית, משום הפסד ממון (עפ"י שו"ת הריב"ש רנד. וכ"כ שאר הפוסקים. ע' או"ח תקג, א.).

ואם תאמר הלא באמת יתכן שלאחר זמן יחפוץ לאכול כזית פת, ואז הלא יהא מותר לו לאפות, ושוב נאמר 'הואיל' משום אפשרות זו ויפטור? [ואין לומר אין הכי נמי, ונקט אורחים והוא הדין שראוי לו עצמו – שהרי אמרו בפירוש בגמרא (מת.) לאורחין הוא דחזי לדידיה לא חזי, ויש נפקותא בדבר, כמבואר שם] – יש לומר לפי שאין הדבר שכיח כלל, כי אדם יודע בעצמו אם יצטרך אם לאו, הלכך אין אומרים 'הואיל' בכגון זה כמו שכתבו התוס'. ושמה מהתורה אכן לא ילקה באופן שיש אפשרות שהוא עצמו יימלך לאכלה, אלא מדרבנן אסרו אטו פעמים רבות שודאי לו שלא יאכל [ועל רוב פעמים אלו אמרו 'לדידיה לא חזי'].

'מדאורייתא צורכי שבת נעשין ביום טוב, ורבנן הוא דגזרו ביה גזירה שמה אמרו אופין מיום טוב אף לחול' – והרי האפייה לחול אסורה מן התורה לפי שיטתו שאין אומרים 'הואיל', הלכך גזרו אף מיום טוב לשבת [אבל לרבה אין לגזור, שהרי גם אם אפה מיום טוב לחול אינו לוקה כי אומרים 'הואיל', ואין בדבר אלא איסור דרבנן] (עפ"י בעל המאור).

יש מי שכתב שלרבה יש איסור דאורייתא, אלא שאינו לוקה. וכבר הוכיח בשער המלך (חמץ ג, יא; יום טוב ג, י) שאינו אסור אלא מדרבנן, כמו שכתבו הראשונים. וע' גם באחיעזר ח"ג סוס"י עא.